

Opzettelijke doding gevolgd door zelfdoding en pogingen ertoe

Wim Depreeuw*

Het plegen van een doding gevolgd door suïcide van de dader is een relatief onbekend, doch schokkend verschijnsel. Het wetenschappelijk onderzoek heeft er slechts sporadisch aandacht aan besteed en daar zijn goede redenen voor. Onderzoekers die op het terrein van de sociale pathologie werkzaam zijn analyseerden wel dodingen enerzijds en zelfdodingen anderzijds maar nauwelijks meer dan marginale belangstelling ging naar de verstrengeling van beide. Wellicht heeft dit te maken met het gebeuren zelf. Wanneer de dader in zijn opzet slaagt, ontbreekt het veelal aan gegevens en getuigen, terwijl de gerechtelijke actie, na de gebruikelijke vaststellingen, stilvalt. Het feit onttrekt zich hierdoor aan de analyse omdat op vragen naar motieven, modaliteiten, criminogenese en de betrokken personen slechts zelden een sluitend antwoord kan gegeven worden. Doding — gevolgd door zelfdoding — wordt, wanneer ze zich voordoet, door de media even in het gezichtsveld van de publieke opinie geplaatst om dan onherroepelijk in de vergetelhoek te geraken, tenzij voor wie er onmiddellijk bij betrokken waren. Aan diegene die suïcide doet, besteedt de pers slechts uitzonderlijk aandacht. Een ander lot is hem beschoren die opzettelijk doodt; met of tegen zijn zin zal zijn gang doorheen de rechtsbedeling met uitvoerige aandacht worden gevolgd.

Leidraden van deze analyse zijn nieuwsgierigheid, verwondering en eenvoudige vragen over een vluchtig gebeuren, dat bij nader toezien veel dodelijke slachtoffers maakt. Het doel ervan is te exploreren, beschrijven en omschrijven hoe opzettelijke doding gevolgd door zelfdoding zich in onze samenleving aandient.

1. Literatuurgegevens

1.1. HET KWANTITATIEVE ASPECT

Alvorens men kan vergelijken dient de vraag te worden gesteld of de data vergelijkbaar zijn (zie tabel 1). Deze bemerking is des te belangrijker daar we hier met twee afzonderlijk te interpreteren factoren te maken hebben.

Ten eerste de doding. Hoe ruim of eng waren de criteria die de auteurs gebruikt hebben bij de definitie ervan? Strafwetten in verschillende landen geven

* Socioloog en doctor in de Criminologie. Werkzaam aan het Ministerie van Justitie in het Penitentiair Oriëntatiecentrum.

De auteur dankt hierbij alle collega's en vrienden i.h.b. Mevr. DUBOIS, LAMBRECHTS, MATTHYS, VANDENABBEELE voor hun bijstand bij het verzamelen van de gevallen en E. BERGEN voor het technisch verwerken van de gegevens.

uiteenlopende classificaties van delicten. Wat met de niet toerekeningsvatbare daders?

Ten tweede de zelfdoding. Welke periode werd er in acht genomen na doding om de suïcide er nog mee in verband te brengen; zijn ook ernstige pogingen tot één van beide of beide gedragingen in de cijfers opgenomen; wat is de invloed van strafrechtelijke en maatschappelijke evoluties op de kwalificaties en definities bij diachronische vergelijkingen?

Het is duidelijk dat aan de eisen die een vergelijking van internationaal materiaal stelt een eclectische verzameling van cijfermateriaal niet voldoet. Onze vaststellingen zijn dan ook summier en hebben een beperkte waarde. Een blik op tabel 1 toont grote variaties met overwegend zeer lage cijfers voor de Verenigde Staten, hogere daarentegen voor de opgenomen Europese landen. Wanneer we deze laatste echter onderling vergelijken, vallen de verschillen op die veel groter zouden zijn dan voor de Amerikaanse gegevens het geval is. Rekening houdend met de hoger gemaakte bemerkingen over de vergelijkbaarheid onthouden we ons van elke verdere vaststelling en interpretatie: onderzoek is hier vereist.

1.2. HET KWALITATIEVE ASPECT

Iedereen die vertrouwd is met de bestaande literatuur over afzonderlijke delicten of vormen van afwijkend gedrag komt uiteindelijk tot de vaststelling dat wat bij een eerste aanblik een indrukwekkend aantal publikaties lijkt, bij nader toezien toch erg onbevredigend is. Indrukwekkend omdat doorheen de jaren de kwantiteit toenam, maar onbevredigend omdat de meest uiteenlopende populaties op de meest uiteenlopende manieren werden bestudeerd. Het betreft casuïstische, statistische, theoretische, experimentele en verklarende onderzoeken door telkens particuliere onderzoeksgroepen en ook unieke gevallen veelal met juridische kwalificaties als indelingscriterium die zelden worden herhaald of overgedaan. Deze pluriformiteit maakt het bijzonder moeilijk zelfs een meest eenvoudige veralgemening naar voren te brengen. De literatuur over de samenhang tussen doding en zelfdoding dient vanuit deze gezichtshoek bekeken te worden en hieraan ontleen we enkele bemerkingen.

Von Hentig stelt zich de vraag of de grenzen tussen doding, zelfdoding en ongeval niet dermate vaag zijn, en bepaald worden door diagnose, registratie en classificatie, dat wat we menen te weten wel eens het resultaat zou kunnen zijn van onze eigen tussenkomst? De Greeff beklemtoont het bestaan van en beschrijft het criminogeen proces in de loop waarvan zelfmoordgedachten veelvuldig zouden voorkomen. Hij meent dat er een continuüm bestaat met aan de ene pool doding en aan de andere pool de zelfdoding. Tussen beide zouden alle schakeringen voorkomen. Psychoanalytici beschouwen doding als een equivalent van zelfdoding, die indirect geuite agressie zou zijn. Vooral sociologen, tenslotte, ondernamen statistische studies waarin de samenhang tussen sociale factoren enerzijds en doding-zelfdoding anderzijds onderzocht wordt. Op talloze domeinen blijken beide groepen anders te scoren.

Samengevat zien we dat vanuit het standpunt van psychologen, psychoanalytici en psychopathologen beide gedragingen nauw verwant zouden zijn en hun verklaring vinden in de individuele persoonlijkheid. Diegenen die een proces-

Tabel 1. Frequentie van M-ZM gesignaleerd in de literatuur

Publikatie	Populatie periode	Aantal daders	Aantal suicides (absoluut)	Aantal suicides (%)	
* Durret-Stromquist	1925	753	-	2	U.S.A. (niet gespecificeerd)
* Dublin-Bunzel	1935	611	-	9	U.S.A. (niet gespecificeerd)
Porterfield	1948	760	-	4	Illinois U.S.A.
Statistiek	1951	109	-	35	England-Wales
* Schmid	1953	375	-	3	Minneapolis U.S.A.
* H.M. Stationery Office	1953	7 454	1 674	22	England-Wales
Bohanan	1960	-	-	15	Afrikaanse regio's
* Statistiek	1961	-	-	22	Australië
Gibson-Klein	1961	223	78	35	England-Wales
	1957-1960	464	144	31	England-Wales
West	1965	-	148	-	Engelse regio's
Siciliano	1968	580	-	59-43	Denemarken
Wolfgang	1969	113	-	2.65	Philadelphia U.S.A.
Wolfgang	1969	624	24	4	Philadelphia U.S.A.
Gibson-Klein	1969	2 065	566	27.4	England-Wales
De Vroom	1980-1981	162	14	12.3	Brusselse agglomeratie-België
* McKenzie	1933-1957	767	-	21.6	New-South Wales

* Uit secundaire bronnen overgenomen.

matige evolutie hanteren gaan ervan uit dat beide potentieel mogelijk zijn, en er op een gegeven moment een bewuste of onbewuste keuze wordt gemaakt. Sociologen stellen vast dat afzonderlijke profielen beantwoorden aan beide groepen daders. Het enigmatisch aspect van die daders die eerst een poging plegen en vervolgens zichzelf om het leven brengen, zou er dan ook in bestaan dat ze de bestaande classificaties en categorieën doorkruisen en tegengestelde kenmerken zouden moeten cumuleren.

1.3. TWEE ONDERZOEKEN OVER DODING-ZELFDODING NADER BEKEKEN

West distilleerde 78 gevallen uit dossiers (Londense politie: 1954-1961) en verzamelde bijkomende informatie bij artsen, sociale werkers en behandelende psychiaters. Vervolgens vulde hij zijn onderzoeksgroep aan met 70 cases uit andere districten. Merkwaardig is hier dat de onderzoeker een beeld van de daders naar voren brengt dat niet beantwoordt aan 'klassieke' plegers van dodingen en evenmin van suïcidanten. Bondig samengevat betreft het overwegend gevallen van intra-familiaal geweld en kennen dader en slachtoffer elkaar, meestal intiem. De daad zou ook geen materieel voordeel beogen en gebeurt evenmin in samenhang met een ander delict. Wel is er soms een voorgeschiedenis van gewelddadige conflicten, stress of wanhoop aanwezig. De veel gehanteerde verklaring dat het gebeuren zou kunnen verklaard worden door wroeging of angst voor de straf blijkt niet houdbaar. Hoewel psychische stoornissen bij meer dan de helft kunnen genoteerd worden, is de dadersgroep als geheel toch minder sociaal-deviant te noemen dan de klassieke populatie daders van dodingen.

Wolfgang verzamelde 621 dossiers over verdachten van doding waarvan er 24 (4 %) nadien zichzelf ombrachten (Philadelphia, 1948-1952). Hierin komt naar voor dat bij dodingen gevolgd door zelfdoding meer geweld wordt gebruikt en alcohol doorgaans afwezig is. Wat de relatie tussen dader en slachtoffer betreft valt de afwezigheid van interraciale verhoudingen op en is de sexe van dader en slachtoffer overwegend tegengesteld. De auteur stelt verder vast dat de dader meer overeenkomst vertoont met de modale burger en minder gelijkt op de klassieke populatie daders van dodingen.

2. Onderzoekopzet en methode

Gegevens, zowel kwantitatieve als kwalitatieve, over doding gevolgd door zelfdoding worden niet als dusdanig geregistreerd. De onderzoeker moet dus zelf zijn onderzoeksmateriaal verzamelen. Aangezien met de dood van de dader de justitiële actie stilvalt is het verschijnsel zeer vluchtig en moeilijk grijpbaar. Het zou wenselijk zijn, in navolging van West en Wolfgang, een uitgebreide analyse van dossiers te doen en deze met andere bronnen aan te vullen. De uitvoering van dit omvangrijk opzet lag niet binnen ons bereik, zodat we ons project bescheidener moesten formuleren. We beogen dus in een eerste aanzet de morfologie uit te tekenen van opzettelijke dodingen gevolgd door zelfdoding van de dader en we laten ons hierbij leiden door de meest eenvoudige vragen.

Een tweede op te lossen probleem is dan op welke wijze men het onderzoeksmateriaal verzamelt en welke de gevolgen zijn van de aangewende metho-

de. Het was haalbaar en het leek ons verantwoord hiervoor media-berichten te gebruiken. Kranten rapporteren doorgaans uitgebreid over criminaliteit en het was ons opgevallen dat dit ook voor ons studieobject het geval was. Er stellen zich echter enkele cruciale vragen, nl. zijn deze gegevens volledig en zijn ze betrouwbaar? Wat de volledigheid betreft menen we te mogen vooropstellen dat aan de minimale eisen voldaan is. We konden vaststellen dat de consultatie van vier eenheden (zie verder) regionale en redactionele variaties opving. Toch blijft het aldus verzameld aantal een minimale schatting van de werkelijkheid. Uit de aard van de berichtgeving zelf vloeit voort dat het gevallen betreft waarin (pogingen tot) doding-zelfdoding mekaar onmiddellijk opvolgen. Gegeven dat we hier volledig zouden zijn, vallen ongekende daders die later suïcide plegen en daders die zich in een latere fase van de rechtsbedeling het leven benemen buiten het gezichtsveld van dit onderzoek. We hebben deze leemte enigszins pogen op te vullen door na te gaan op welke wijze het suïcidaal aspect bij daders van dodingen voorkomt en we maakten hiervoor gebruik van verslagen van assisenprocessen (zie verder).

Wat de betrouwbaarheid aangaat kunnen twee bemerkingen gemaakt worden. Op de vraag of de berichtgeving van de media op dit terrein adequaat is, kunnen we slechts verwijzen naar de deontologie van de individuele journalist en het feit dat verschillende kranten mekaar corrigeren, wat een zekere controle toelaat. Belangrijker in ons geval is echter dat het bestudeerde feit, zeker wanneer de dader in zijn opzet slaagt, steeds gekenmerkt zal blijven door een grote graad van onzekerheid omdat men zich voor de reconstructie van het gebeuren moet laten leiden door materiële vaststellingen en secundaire getuigenissen van familieleden en/of bekenden. Slechts wanneer de dader en/of één van de slachtoffers overleeft is nauwkeurige informatie en toetsing mogelijk.

3. Onderzoeksresultaten

3.1. HET VOORKOMEN VAN ZELFDODINGSPOGINGEN BIJ DADERS VAN DODINGEN DIE VOOR HET HOF VAN ASSISEN VERSCHIJNEN

De bemerking van Von Hentig indachtig dat de grens tussen doding, zelfdoding en ongevallen niet altijd zo welomlijnd is, leidt ons ertoe het studieobject voorafgaandelijk in een bredere context te onderzoeken. We stellen hier de vraag op welke wijze en onder welke vorm het suïcide-verschijnsel voorkomt bij daders die door assisenhoven werden berecht. Hiervoor baseren we ons op verslagen die door kranten werden gepubliceerd: 452 zaken (1972-1986) werden doorgenomen en in 76 gevallen (9,2 %) werd er op een of andere manier van suïcide melding gemaakt. We groepeerden deze informatie als volgt:

- 10 daders hadden in hun levensloop (zonder verband met de feiten) minstens één suïcidepoging gedaan. De delicten waarvoor ze terechtstonden waren: roofmoord (4), partnerdoding (3), doding van buurman (2) en seksueel misdrijf (1).

- In de periode voor de feiten (maar wel in samenhang ermee) tellen we 14 daders met minstens één suïcidepoging. De gepleegde delicten zijn: doding van partner (11), van een rivaal (3). Onverwacht is de vaststelling dat 6 (toekomstige) slachtoffers in deze periode eveneens (een) suïcidepoging(en) doen waarvan één

onder hen door de tussenkomst van de latere dader wordt gered.

- In 12 gevallen doet de dader een min of meer ernstige suïcidepoging na het plegen van de feiten. Het waren allen daders waarvan hun partner het slachtoffer was.

- 21 daders deelden voor of na de feiten aan (iemand uit) hun omgeving mee dat ze suïcide zullen plegen of verklaarden nadien dat ze met plannen in die zin rondliepen. Ze voerden hun voornemen echter niet uit.

- In 7 gevallen was er geen sprake van neiging of poging bij de dader zelf maar werd hij voordien met zelfdoding geconfronteerd. Bij vijf onder hen komen in de familie van oorsprong geslaagde zelfdodingen voor: vader (1), moeder (1), vader + moeder (2), broer (1). In één geval pleegt de medeplichtige na de aanhouding suïcide en in één geval beweert de dader dat het slachtoffer om een doding-zelfdoding zou gevraagd hebben.

- Tot slot. Tien dodingen werden door de daders als suïcide van de slachtoffers gecamoufleerd maar ontmaskerd. Van twee slachtoffers was bekend dat ze met zelfdodingsgedachten rondliepen en één van hen had de dag voor de feiten een poging ondernomen.

Ook hier moeten we rekening houden met het feit dat het wellicht minimale cijfers zijn. Niet op alle processen is er reden om over vroegere of recente suïcidepogingen te spreken en wanneer pogingen op ernstige persoonlijkheidsstoornissen wijzen worden eventueel andere maatregelen opgelegd die hier buiten beschouwing blijven. Anderzijds is er ook rekening te houden met het feit dat niet alle vermeldingen uitingen zijn van ernstig suïcidaal gedrag. Te weerhouden valt alleszins de vaststelling dat zelfdoding of pogingen ertoe niet vreemd zijn aan het dodingsdelict maar onder veelvoudige vormen ermee verstrengeld zijn. Ons studieobject is dus geen uniek losstaand gebeuren maar als een variant op een continuüm van verwante gedragingen te beschouwen.

3.2. HET VOORKOMEN VAN (POGINGEN TOT) DODING GEVOLGD DOOR (POGING TOT) ZELFDODING

Het materiaal dat voor deze analyse werd gebruikt is verzameld in het jaar 1985. Uit vier kranten — *Le Soir*, *La Lanterne*, *Het Laatste Nieuws* en *Het Nieuwsblad* — zijn alle meldingen hierover weerhouden.

Ons onderzoek leverde 36 gevallen op waarin een (poging tot) doding gevolgd werd door een (ernstige poging tot) zelfdoding. Hierbij waren in het totaal 105 personen betrokken; 74 onder hen overleden, waarvan 26 daders en 48 slachtoffers. 31 overleven het gebeuren waaronder 11 daders en 20 slachtoffers. In het hiernavolgende exploreren we dit materiaal verder. Alle gevallen werden achteraan, in bijlage, kort weergegeven, in de tekst gebruikte nummers (...) verwijzen naar deze lijst.

Studies over België die dodingen tot voorwerp hebben en als vergelijkend materiaal kunnen dienen zijn schaars. Alleen de studie van De Vroom die 162 gevallen van opzettelijke doodslag onderzocht in het gerechtelijk arrondissement Brussel voor de periode 1975-1979 bleek ons een voldoende basis te bieden. Waar het mogelijk is zullen we ook verwijzen naar buitenlandse studies om onze resultaten te specificeren.

3.3. IDENTIFICATIE VAN DADER EN SLACHTOFFER

a. De daders

Bij de 36 gevallen waren 37 personen als dader betrokken. In (30) waren er twee daders en we nemen aan dat in (4) de suïcidant, gezien de beschikbare gegevens, ook de werkelijke dader is geweest. Hiernavolgend het geslacht, de leeftijd, het beroep en de positie van de dader tegenover het slachtoffer.

Tabel 2. Daders volgens leeftijd en geslacht

Leeftijd	Man. dader (D/S)		Vrouw. dader (D/S)		Totaal daders		
- 20	1	3.7			1	2.86	
21 - 30	4	14.8	1	12.5	5	14.2	71.26
31 - 40	5	18.5	5	62.5	10	28.5	(-50)
41 - 50	7	25.9	2	25	9	25.7	
51 - 60	4	14.8			4	11.4	
61 - 70	1	3.7			1	2.8	28.40
71 - 80	3	11.1			3	8.5	(+ 50)
81 +	2	7.4			2	5.7	
Totaal	27 (77 %) x 47.7		8 (22 %) x 38		35 * (20) en (34) leeftijd onbekend		

Het aantal mannelijke daders ligt hoger dan de vrouwelijke in onze studie. Dit is lager dan bij Wolfgang (91 %), hoger dan bij West (60 %). Vergeleken met onderzoeken van 'normale' populaties daders zien we dat het aandeel van mannelijke daders zich als volgt situeert: o.a. Bensing 76.5, De Vroom 92.8, Connor 96 %. De leeftijdsverdeling toont ons dat vrouwelijke daders niet ouder zijn dan vijftig, mannen daarentegen tellen nog 10 daders die deze leeftijd overschrijden. Beide samen echter tellen 54 % ouder dan 50, een analoog aantal aan dat van West nl. 52 %. De leeftijd van daders van dodingen is beduidend lager, cf. De Vroom (78 % is jonger dan 50 jaar, piek 21-30), Cosyns geeft als piekperiode de leeftijd 25-29 jaar aan voor suïcide en suïcidepogingen. Dit laat ons toe vast te stellen dat de modale leeftijd van D-S-daders hoger ligt dan die van suïcidanten en niet-suïcidale daders.

Aangezien voor 12 van de door ons bestudeerde gevallen het beroep onbekend is, en er van 5 vrouwen enkel geweten is dat ze huishoudsters zijn en van 5 dat ze van een pensioen genoten is elke veralgemenende uitspraak uitgesloten. Een interessante bevinding lijkt wel, althans wat de bekende gevallen betreft, de spreiding naar beroepsniveau te zijn. Een onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke daders komt duidelijk naar voren in de graad van mortaliteit. Op 30 mannelijke daders zijn er 20 (67 %) die overlijden, 10 (33 %) overleven. Bij vrouwelijke daders overlijden er 6 (86 %) en 1 (14 %) overleeft. Voor de globale groep bedragen de verhoudingen 26 (70 %) overlijdens en 11 (30 %) overlevenden.

Tabel 3. Beroepspositie vrouwelijke en mannelijke daders (D/S)

<i>Vrouw</i>	<i>Man</i>	
Huisvrouw: 1, 5, 10, 16, 21	5	Onbekend: 7, 9, 15, 20, 24, 25, 30, 31, 35, 36
Onbekend: 12, 30	2	Gepensioneerd: 2, 3, 17, 19, 32
Onderwijzeres: 14	1	Scholier: 4
		(Onbekend) geïnterneerde: 6
		Optiker: 8
		Verzekeringsagent: 11
		Leraar: 13
		Restauranthouder: 18
		Technisch bediende: 22
		Politieaan: 23, 33
		Conciërge: 26
		(Werkloze) technisch ingenieur: 27
		Beroepsmilitair: 29
		Fabrieksarbeider: 28
		(Gepensioneerde) tandarts: 34
Totaal:	8	29

b. De slachtoffers

In de 36 bestudeerde gevallen waren 68 slachtoffers betrokken waarvan er 48 overlijden en 20 overleven. De verdeling volgens geslacht, leeftijd en mortaliteit is als volgt (zie tabel 4).

Vooreerst dient opgemerkt dat we vier personen als 'potentiële' slachtoffers in de analyse hebben betrokken, het zijn diegenen die gezien de omstandigheden tijdig konden vluchten en alzo aan de gevolgen van de dodende konden ontkomen. De overige 64 waren er effectief bij betrokken. In het totaal zijn er 22 mannelijke (36 %) en 41 (65 %) vrouwelijke slachtoffers. (Van vijf kinderen was het geslacht en de leeftijd niet bekend). Vergeleken met West is de proportie mannelijke slachtoffers, jonger dan 30 jaar, vrijwel gelijk (West 80.4 % — onze studie 78 %), zoals dit ook bij de vrouwelijke (West 58.80 % — onze studie 54 %) het geval is. De slachtoffers van niet-suïcidale daders liggen anders verdeeld. Terwijl onze studie 35 % mannelijke slachtoffers telt, signaleert De Vroom er 54 %, vrouwelijke slachtoffers vertegenwoordigen 65 % van onze studie en 45 % bij De Vroom. Slachtoffers beneden de 30 jaar komen bij De Vroom beduidend minder voor: 47.50 %, bij ons bedraagt dit 62.30 %. Gezien de verdeling van de leeftijdscategorieën komt het ons voor dat het weergeven van gemiddelden weinig zinvol is omdat men alzo een kunstmatige onbestaande leeftijdsgroep zou creëren. Vermeldenswaard is het hoge aantal slachtoffers beneden de leeftijd van 20 jaar. Kinderen en jeugdigen zijn dus de grootste risicogroep van D-S-daders.

Tabel 4. Slachtoffers naar geslacht, leeftijd en mortaliteit*

	Overleden (1)	Overleven (2)	(1)+(2) %
Man - 20	9	3	12 55
21 - 30	4	1	5 23
31 - 40	1		1 5
41 - 50	2		2 9
51 - 60	1		1 5
61 - 70	1		1 5
71 - 80			
81 +			
Totaal	18/82 %	4/18 %	22 35 63

	Overleden (1)	Overleven (2)	(1)+(2) %
Vrouw - 20	7	2	9 23
21 - 30	8	4	12 31
31 - 40	6	2	8 21
41 - 50	3		3 8
51 - 60	2		2 5
61 - 70	1	1	2 5
71 - 80	1	2	3 8
81 +			ongekend 2
Totaal	30/73 %	11/27 %	41 65

	Overleden (1)	Overleven (2)	(1)+(2) %
Totaal Man + Vrouw - 20	21	34.43	
21 - 30	17	27.87	62.30
31 - 40	9	14.75	
41 - 50	5	8.20	
51 - 60	3	4.92	
61 - 70	3	4.92	14.76
71 - 80	3	4.92	
81 +	ongekend 2		
	63		

* 5 kinderen, leeftijd en geslacht onbekend.

3.4. DE RELATIE DADER-SLACHTOFFER

Het meest treffende kenmerk is naast de grote mortaliteit (op 105 betrokkenen overlijden er 74, d.i. 70.40 %), het feit dat daders en slachtoffers niet alleen bekenden voor mekaar zijn maar meestal tot de intieme (familiale) relatiekring behoren.

Wolfgang verwijst ernaar en ook uit de gegevens van West blijkt dit overduidelijk. Het is vanuit dit gezichtspunt dat suïcidale en niet-suïcidale daders duidelijk van elkaar verschillen (zie tabel 5).

Tabel 5. Positie van de daders t.o.v. slachtoffers

<i>Vrouwelijke dader is:</i>	<i>Mannelijke dader is:</i>		
moeder: 1, 5, 10, 14, 16	5	vader: 2	1
schoonmoeder: 21	1	echtgenoot: 3, 15, 18, 22, 23, 32, 34	7
partner: 12	1	vriend: 4, 9, 25, 29, 31, 36	6
		zoon: 6	1
		familie lid van de onderscheiden slachtoffers:	
		7, 8, 11, 13, 24, 26, 27, 28, 33, 35	10
		partner: 19	1
		stiefvader: 20	1
Totaal:	7	Totaal:	27

* niet meegerekend: (30) (17)

Dit gegeven kan nog duidelijker geïllustreerd worden wanneer we de slachtoffers van dodingen zonder suïcidegedrag vergelijken met deze waarbij dit wel voorkwam.

Tabel 6. Positie van het slachtoffer t.o.v. de dader

	<i>Assisenzaken*</i>	<i>Assisen met suïcide-vermelding*</i>	<i>Onze studie</i>
Lid van de familie van oorsprong	3.05	1.18	1.61
(Ex-)partner en familieleden	38.9	57.6	53.2
Kind			
(eigen, van partner, vreemd)	6.11	5.8	45.16
Anderen	51.9	35.2	-

* Informatie uit krantenverslagen over assisenzaken (1972-1986).

Hieruit komt duidelijk naar voor dat bij dodingen waarop suïcidaal gedrag volgt, de slachtoffers vooral in de intieme relaties te vinden zijn, het aandeel van de kinderen blijkt bijzonder hoog terwijl de afwezigheid van vreemden als slachtoffer opvalt. Ook hier moet men echter, zoals hoger vermeld, voorzichtig zijn bij het trekken van conclusies. Het begrip suïcide is in de tweede groep zeer ruim opgevat; in de derde groep werd het daarentegen op een enge wijze geïnterpreteerd en beperkt tot een uitgevoerde suïcide (poging) na het plegen van de doding of poging ertoe. Een meer nauwkeurige vergelijking zal vermoedelijk kwantitatieve verschuivingen te zien geven die, naar we verwachten, de waargenomen tendens echter zullen versterken. Een gedetailleerde analyse van de relatie tussen daders en slachtoffers laat volgende vaststellingen toe (tabel 7). Uit de familie van oorsprong zijn het vooral kinderen die het slachtoffer zijn van hun (groot)vader en moeder, slechts één nakomeling doodt zijn vader. In het eigen gezin is het opvallend dat mannelijke gehuwden hun echtgenote doden, niet omgekeerd, terwijl het aandeel van mannelijke en vrouwelijke bijzitten evenwaardig is. Onverwacht is het aantal dodingen van aangetrouwde familieleden die zes gevallen tellen.

Een bijzondere vraag is welke respectievelijk de slachtoffers zijn van de mannelijke en vrouwelijke daders en hoe dodend de ondernomen actie is. Van zeven vrouwelijke daders was dit te achterhalen met een voldoende graad

van zekerheid (niet (17) en (30)). Zes vinden er zelf de dood, ze maken zes mannelijke en vijf vrouwelijke slachtoffers — één overleeft. Op een totaal van 19 betrokkenen bij door vrouwen gestelde daden vinden 17 personen de dood (89%).

Bij feiten door mannen gepleegd zijn 27 daders betrokken (niet (30)), 19 vinden er de dood, 8 overleven. Mannelijke daders overleven dus meer (30%) dan vrouwelijke (14%). Er vallen 17 mannelijke slachtoffers en 32 vrouwelijke (van 5 kinderen die overleven is het geslacht niet bekend). Van de mannen overleven er 4 (17%), 13 (76%) overlijden; van de vrouwen 22 (69%) en 10 (31%) overleven.

Tabel 7. Analyse van de relatie dader-slachtoffer

Dader	Slachtoffer													Totaal				
	Moeder	Vader	Zoon	Dochter	Echtgenoot	Echtgenote	Schoonmoeder	Schoonvader	Bijzit man	Bijzit vrouw	Verloofde Minnaar	Schoon dochter	Kleinkind		Schoonzoon	Moeder	Schoon dochter	Vriend(in)
Moeder					4	6												10
Vader					10	6												16
Zoon				1														1
Echtgenoot								17										17
Bijzit (man)													2					2
Bijzit (vr.)												2					1	2
Schoonvader															1		2	4
Schoonmoeder																		1
Verloofde - Minnaar														3				3
Schoonzoon										1								1
Grootvader																	2	2
Vriend(in)																	3	3
			1	14	12		17	1		2	2	3	1	2	2	1	3	62

Niet te klasseren (6)

Besluitend kan het volgende worden gezegd: Vrouwen zijn in 32 gevallen (65%) en mannen in 35% bij de daden betrokken. De daad is dodelijk voor 22 vrouwen (45%), voor 13 mannen (27%); 10 vrouwen (20%) en 4 mannen (8%) overleven op een totaal van 49 slachtoffers. Vergeleken met de vrouwelijke daders blijken de daden door deze laatsten gesteld zowel dodelijk te zijn voor henzelf (6 op 7) als voor hun slachtoffer (11 op 12).

3.5. MORFOLOGIE VAN DE DAAD

In dit onderdeel beschrijven we de doding gevolgd door zelfdoding nader aan de hand van vier karakteristieken die ons moeten toelaten een nauwkeuriger beeld van het gebeuren te krijgen: geen etiologische doelstellingen maar descriptieve staan hier voorop. Deze moeten toelaten het verschijnsel af te lijnen en eventueel te vergelijken met analoge geweldsdelicten.

a. Wanneer

De analyse gaat hier over 38 gevallen omdat één dader (4) zich een dag later om het leven bracht en één dader (33) na een eerste suïcidepoging gered werd maar een maand nadien, voor de wedersamenstelling, in zijn opzet slaagde. De verdeling ziet er als volgt uit (zie tabel 8).

Aangezien het hier een analyse van slechts één jaar betreft beperken we ons tot summiere vaststellingen. De drie eerste dagen van de week leveren de meeste feiten op N=22, van donderdag tot zondag slechts N=12. Wat de verdeling over het jaar betreft scoren februari (8) en november (5) het hoogst, in de drie eerste (N=14) en drie laatste maanden (N=12) centreren zich het grootste aantal feiten. De literatuur over dodingen stelt, in tegenstelling met onze gegevens, vast dat agressieve delicten het meest voorkomen gedurende het weekeinde, en op jaarbasis zouden zowel december als juli de hoogste aantallen vertonen. Onze gegevens wijken hiervan af. Ook het beeld dat Cosyns uittekent van de suïcidepogingen in penitentiaire instellingen geeft een andere verdeling. De vraag of dit samenhangt met de eigenheid van het type-gedrag of op toeval berust blijft voorlopig open.

Tabel 8. Situering in de tijd

Maand	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Tot.
Dag													
M		1	1		1	1			1	1	1		7
D	1	2			2	1				1		1	8
W		2			1			1			2	1	7
D		1	1				1			1			2
V						1			1				2
Z		1										1	2
Z			1								2	1	4
Onbekend	1	1	1	1									4
	2	8	4	1	4	3	1	1	2	3	5	4	38

b. Waar?

De aard van de relaties tussen daders en slachtoffers wettigt de veronderstelling dat de overgrote meerderheid van de feiten zich in private ruimten zullen afspeelen. Onze gegevens bevestigen dit. 31 dodingen (86 %) gebeuren in de woning van dader en/of slachtoffer, ook 28 zelfdodingen (77 %) hebben er plaats.

Tabel 9. Plaats van de feiten

	<i>Doding</i>	<i>%</i>	<i>Zelfdoding</i>	<i>%</i>
Woning dader	24	67	25	69
Woning slachtoffer	7	19	3	8
Openbare weg	3	8	6	17
Rivier	1	3	1	3
Hotel	1	3	1	3
	36	100	36	100

Suicide(poging) gebeurt in 6 gevallen niet op die plaats waar de doding plaatsgreep. In 4 gevallen verlaat de dader de woning van het slachtoffer en beneemt zich het leven in zijn eigen huis (2) of op de openbare weg (2). In één geval heeft de doding en de zelfdoding op de openbare weg plaats maar op verschillende tijd en ruimte en in een ander geval heeft de doding in de woning van de dader plaats die zich elders doodt. Vergeleken met de gegevens van De Vroom is het aandeel van de privéwoningen opvallend hoog, de plaats waar de opzettelijke dodingen gebeurden verdeelden zich voor 52 % over private en 46 % openbare plaatsen. Treffende overeenstemming is er met het onderzoek van Wolfgang waarin 20 op 24 d.w.z. 83 % van de feiten eveneens in de woning van de dader of het slachtoffer gebeurden.

c. Middelen

In onze studie werden, zoals gezegd, 36 gevallen betrokken waarin een doding gevolgd wordt door een zelfdoding of poging ertoe. Hierbij waren 105 personen betrokken, 37 als dader en 68 als slachtoffer, wat meteen inhoudt dat er bij sommige feiten meerdere slachtoffers vielen. Deze groeperen zich als volgt: 21 feiten met 2 betrokken personen, 8 met 3, 3 met 4, 1 met 5, 2 met 7 en 1 met 8, waaruit meteen het ingrijpend karakter naar voren komt dat dit gebeuren kenmerkt. Gezien er meerdere effectieve / potentiële slachtoffers voorkwamen hebben we het middel dat werd gebruikt bij de uitvoering van de doding per individueel slachtoffer bekeken, en dit ook voor de daders. Dit toont volgend beeld.

Tabel 10. Gebruikt middel bij de (poging tot)

	Slachtoffer	Doding		Dader	Zelfdoding	
		N	%		N	%
Vuurwapen		32	47		17	45.9
Steekwapen		14	20.5		3	8.1
Verstikking		4	5.8		1	2.7
Slagwapen		3	4.4		-	-
Onder trein		-	-		1	2.7
Brandstichting		10	14.7		3	8.1
Verdrinking		2	2.9		-	-
Medicatie		1	1.4		-	-
Wurging		2	2.9		-	-
Mes/vergassing		-	-		1	2.7
Verhanging		-	-		4	10.8
Dieptesprong/val		-	-		1	2.7
Onbekend		-	-		1	2.7
		68	100		37	100

Vergeleken met de gegevens van De Vroom wordt in onze studie de doding op meer verschillende manieren uitgevoerd, meer gebruik gemaakt van vuurwapens en minder van steekwapens. Het is echter onduidelijk welke betekenis we hieraan moeten toekennen, we stellen trouwens vast dat de verdeling die we in onze studie bekomen beter aansluit bij de resultaten van Amerikaanse onderzoeken over moord en totaal afwijkt van het beeld dat West geeft.

In 10 gevallen gebruikt de dader een ander middel bij de doding dan bij de zelfdoding, bij de systematisering reduceerden we de gebruikte methode bij de doding tot 1 dominant type.

Tabel 11. Methode gebruikt bij de uitvoering van de doding – zelfdoding

Zelfdoding

Doding	Vuurwapen	Verhanging	Onder trein	Verdrinking	Brand	Dieptesprong	Medicatie	Mes/gas	Mes/steek	Verstikking	Totaal
Vuurwapen	17	1		1			1				20
Steekwapen		1	1					1	3		6
Verstikking										1	1
Slagwapen		1			1	1					3
Brandstichting					2						2
Verdrinking				1							1
Medicatie							2				3
Wurging		1									1
	17	4	1	2	3	1	3	1	3	1	37

In stijgende volgorde worden vuurwapens, steekwapens en slagwapens het meest in combinatie met andere middelen gebruikt. De vaststelling die Wolfgang doet en die inhoudt dat gevallen van doding-zelfdoding gekenmerkt zouden zijn door extreme gewelddadigheid kan hier niet geverifieerd worden, onze gegevens zijn hiervoor te weinig gedetailleerd.

d. Motieven

Het achterhalen van de motieven die aan de basis liggen van de gepleegde feiten is een moeilijke opdracht. Zowel bij agressieve delicten als bij zelfdodingen afzonderlijk is dit zo, en des te meer dus bij het samen voorkomen ervan, vooral wanneer de dader zijn doelstelling bereikt heeft en alle betrokkenen overleden zijn. Ook voor de zes gevallen waarbij een geschreven boodschap werd achtergelaten is het niet zeker of, zoals Ghysbrecht opmerkt, de mededeling zich niet beperkt tot een rationalisatie of een beschuldiging van anderen, wat in 50 % van de gevallen zou voorkomen. Het ligt dus voor de hand dat, rekening houdend met de aard van het studiemateriaal en de eigenheid van het gebeuren, men bij het toeschrijven van motieven grotendeels reconstructief te werk zal gaan. Mededelingen door familieleden, burens en bekenden zijn hier een belangrijke bron. Wij beogen hier vooral te ordenen en geen verklaringen na te streven. Psychologische achtergronden en persoonlijkheidsfactoren laten we buiten beschouwing, alleen het situeren van de afzonderlijke gevallen in een probleem-context is hier ons objectief. De verdeling ziet er dan als volgt uit:

Tabel 12. Groepering van de 'waarschijnlijke' motieven en/of context

Ongekend	3, 4, 14, 22, 23, 24*	6
Relationeel:		
– Moeilijkheden	5, 10, 12*, 15, 17	5
– (Aangekondigde) breuk	1, 19, 36	3
– Afwijzing	9, 32	2
– (Vermeende) ontrouw	28	1
– Financieel/professioneel	18, 26, 27	3
Dader als onevenwichtig gekend	6, 16, 20	3
Depressie	8, 13	2
Familieconflict		
– materieel	2	1
– moreel	7*	1
Echtscheidingsverloop	11, 21, 33, 35	4
Samenhang met verslaving	25*	1
Angst voor ongeneeslijke ziekte	32, 34	2
Gezamenlijke zelfmoord	29, 30, 30	3
		37

* Gevallen waar daders een brief nalieten

Vrijwel de helft van de feiten (14 + 4 = 49 %) situeren zich in een problematische of verbroken relatie en 2 in een bredere familiale-relacionele context. In andere categorieën lijkt de oorsprong van het gebeurde uitdrukkelijker bij de persoon van de dader te liggen: onevenwichtigheid (3), depressie (2), verslaving (1), angst voor ziekte (2). Tenslotte resten er twee gevallen waarbij kan vermoed worden

dat dader en slachtoffer akkoord waren om samen te sterven. Daders die een geschreven boodschap nalaten (6, 7, 12, 24, 25, 29) groeperen zich niet volgens de hier gegeven opdeling.

4. Besluit

We hadden ons tot doel gesteld na te gaan hoe de doding gevolgd door zelfdoding van de dader en pogingen ertoe zich in onze samenleving uittekenen. We baseerden ons hiervoor op materiaal verzameld uit vier kranten, het beeld dient dan ook exploratief-hypothetisch bekeken te worden en vertoont volgende krachtlijnen:

– Het komt ons voor dat doding gevolgd door zelfdoding onderscheiden moet worden van zowel de doding als de zelfdoding. Het is een gebeuren met een eigen rationaliteit, dat niet samenhangt met een ander delict en evenmin materieel gewin beoogt. Een opvallend hoog aantal (dodelijke) slachtoffers is er het gevolg van en relationele problemen zouden in meer dan de helft van de gevallen aan de oorsprong liggen.

– Meer mannen plegen deze feiten dan vrouwen, maar de daad door vrouwen gesteld is doeltreffender wat de mortaliteit betreft, zowel voor de dader als voor het slachtoffer.

– Het blijkt in overgrote mate een vorm van intra-familiaal geweld te zijn dat uitgaat van ouders tegenover kinderen en van echtgenoten tegenover echtgenotes. Andere relaties komen minder frequent voor maar zijn altijd gekenmerkt door een hoge graad van bekendheid tussen dader en slachtoffer.

– De graad van intimiteit, de probleemcontext en de private ruimten waarin het gebeuren zich voordoet bemoeilijken samen met de aard van de daad het verwerven van een adequate kijk.

– Suïcide blijkt op uiteenlopende manieren met het dodingsgebeuren verweven te zijn. Zowel bij daders als slachtoffers, in de voorgeschiedenis, het proces dat de feiten voorafgaat, na de feiten en tijdens de strafuitvoering is het, voor minstens een deel van de daders, kenmerkend.

Opzettelijke doding in al haar variëteiten verwekt in de samenleving een gevoel van afschuw, men desolidariseert zich van de dader die als een ‘moordenaar’ bekeken, behandeld en berecht wordt. Zelfdoding werkt verwarrend, roept twijfels op en vragen naar het waarom van de daad. In gevallen van doding gevolgd door zelfdoding spreekt men van ‘familiale drama’s’ die de omgeving verbijsteren, door niemand werden voorzien, onverwacht en onbegrijpelijk zijn. Diegene die er kennis van neemt wordt geconfronteerd met gevoelens van afkeer voor het dodelijk aspect van de daad maar stelt zich tevens de vraag of er situaties, problemen of personen zijn die voor de intensiteit en het explosief karakter van het gebeuren als verklaring kunnen ingeroepen worden. Hier toont zich een onderzoeksveld dat tot nadere explicitering uitnodigt en waarover we enkele vragen willen formuleren:

1. Zijn de problemen die tot zulke daden leiden anderssoortig, meer intens, leiden ze tot meer ‘hopeloosheid’?

2. Wijkt de ontwikkeling van de problemen (de criminogenese) die de daad voorafgaat af, is ze anders en/of meer onafwendbaar?

3. Is de dader hulpelozer tegenover wat zich aandient, is hij gekenmerkt door stoornissen, afwijkingen of een bijzondere persoonlijkheid?

Het is onze mening dat het nuttig is vanuit de gedragswetenschappen naar een antwoord op deze vragen te zoeken omdat dit ons meer informatie kan verschaffen over het hoe en het waarom en onze kennis van de suïcidale en dodingsprocessen kan vergroten. Een grondige analyse van de doding gevolgd door zelfdoding kan ertoe bijdragen dit domein vanuit een andere hoek, op een vruchtbare wijze te belichten.

Bibliografie

- ABRAHAMSON, D., *The Psychology of Crime*, New York, Columbia University Press, 1960.
- BENSING, R.C. & SCHROEDER, O., *Homicide in an Urban Community*, Springfield, Illinois, C. Thomas, 1960.
- BERG, I.A. & FOX, V., 'Factors in Homicides Committed by 200 Males', *Journal of Social Psychology*, 1947, 26, 109-119.
- BOHANNAN, P., (Ed.), *African Homicide and Suicide*, Princeton, University Press, 1960.
- CARP, E., *Patho-Psychologische Bijdragen tot de Kennis van het Moordprobleem*, Lochem, De Tijdstroom, 1948.
- CLINARD, M.B., *Sociology of Deviant Behavior*, New York, Rinehart and Winston, 1963.
- CONNOX, W.D., 'Criminal Homicide U.S.S.R./U.S.A.: Reflections on Soviet Data in a Comparative Framework', *Journal of Criminal Law and Criminology*, 1973, 64, 111-117.
- COSYNS, P., *Etude des conduites suicidaires en milieu pénitentiaire belge*, Leuven, U.C.L., 1972.
- DANTO, B.L., 'Suicide among Murderers', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1978, 2, 140-148.
- DE GREEFF, E., 'La psychologie de l'assassinat', *R.D.P.*, 1935, 18, 153-164, 231-235, 357-393.
- DE GREEFF, E., 'L'état de danger avant le crime', *R.D.P.*, 1938, 18, 237-258.
- DE GREEFF, E., *Amour et crimes d'amour*, Brussel, Dessart, 1973.
- DE VROOM, C., *L'homicide volontaire*, Brussel, U.L.B., 1980-1981.
- GHYSBRECHT, P., *Dubbelzelfmoord*, Antwerpen, Ontwikkeling, s.d.
- GHYSBRECHT, P., *Moord. Analyse van een existentiële grenssituatie*, Gent/Leuven, Story Scientia, 1970.
- GIBSON, E. & KLEIN, S., *Murder*, London, H.M.S.O., 1961.
- GIBSON, E. & KLEIN, S., *Murder 1957 to 1968*, London, H.M.S.O., 1969.
- GOLD, M., 'Suicide, Homicide and Socialization of Agression', *American Journal of Sociology*, 1958, 63, 651-661.
- HARLAN, H., 'Five Hundred Homicides', *Journal of Criminal Law and Criminology*, 1950, 40, 736-752.
- LALLI, M. & TURNER, S.H., 'Suicide & Homicide: a Comparative Analysis by Race and Occupational Levels', *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 1968, 59, 191-200.
- LESTER, D. & LESTER, G., *Crime of Passion: Murder and the Murderer*, Chicago, Nelson Hall, 1975.
- LUNDSGAARDE, H.P., *Murder in Space City*, New York, Oxford University Press, 1977.
- MAC DONALD, J.M., *The Murderer and his Victim*, Springfield, Illinois, C. Thomas, 1961.
- MANNHEIM, H., *Comparative Criminology*, London, Routledge & Kegan, 1965.

- MATTHIJS, K., *Zelfdoding en zelfdodingspoging. Een sociologische interpretatie*, Leuven, Universitaire Pers, 1985.
- MUNFORD, R.S. et al., 'Homicide trends in Atlanta', *Criminology*, 1976, 14, 213-231.
- PALMER, S., 'Murder and Suicide in Forthly Non-literate Societies', *Journal of Criminal Law*, 1965, 56, 320-324.
- POKORNY, A.D., 'Human Violence: a Comparison of Homicide, Aggravated Assault, Suicide and Attempted Suicide', *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 1965, 56, 488-497.
- PORTERFIELD, A., 'Suicide and Crime in Folk and in Secular Society', *American Journal of Sociology*, 1952, 57, 313-338.
- RAVEN, A., 'Murder and Suicide as Marks of an Abnormal Mind', *American Sociological Review*, 1929, 21, 315-333.
- SICILIANO, S., 'Homicide in Denmark', *Annales Internationales de Criminologie*, 1968, 7, 403-435.
- S.N. *Zelfmoord*, Brussel, Roche, 1977.
- STRAUS, A. & STRAUS, M., 'Suicide, Homicide and Social Structure in Ceylon', *American Journal of Sociology*, 1953, 58, 469.
- TOPP, D.O., 'Suicide in prison', *British Journal of Psychiatry*, 1979, 134, 24-27.
- VON HENTIG, H., *The Criminal and his Victim. Studies in the Sociology of Crime*. New York, Schocken Books, 1979.
- WEST, D.J., *Murder Followed by Suicide*, London, Heinemann, 1965.
- WILLE, W.S., *Citizens Who Commit Murder*, St. Louis, Warren H. Green Inc., 1974.
- WILKINS, L.T., *Social Deviance*, London, Tavistock Publications, 1964.
- WOLFGANG, M.E., *An Analysis of Homicide-Suicide in Studies in Homicide*, New York/Evanston/London, Harper & Row, 1967.